

45 AZ ELSŐ ÉVEK 48

KORTÁRSÁK NYILATKOZNAK

AZ ÜZEMI BIZOTTSÁGOKRÓL: Kisházi Ödön, Drahos Lajos, Petrák Ferenc

A háborús romok eltakarításában, az üzemi élet, a termelés megindításában, az újjáépítésben, az emberek élni akarásának, munkakedvének, tevékenységének erősítésében igen nagy részt vállaltak az üzemi bizottságok. Létrejöttük körülményeiről, a dolgozók körében kifejtett sokoldalú tevékenységükről, hatáskörükről és befolyásukról olyan elvtársakkal beszélgettünk a szerkesztőségben, akik aktív részesei, szervezői, irányítói voltak ennek a

munkának. Vendégeink: Drahos Lajos nyugdíjas, a Csepel Vas- és Fémüvek felszabadulás utáni első üb-elnöke, Kisházi Ödön, az Elnöki Tanács helyettes elnöke, a Szaktanács akkori elnöke és Petrák Ferenc, a Budapesti Társadalombiztosítási Igazgatóság igazgatóhelyettese, a Szaktanács akkori egyik titkára. Szerkesztőségünket Oroszi István és Sötér Edit képviselte.

NÉPSZABADSÁG: A korabeli újságokat áttekintve, megállapítható, hogy szinte minden helységben, városban, amelyen a front átvonult, már a felszabadulást követő első napokban az üzemekben munkásbizottságok alakultak. Feltűnő azonban, hogy míg a korábban felszabadult keleti országrészben túlnyomórészt üzemi tanácsok jöttek létre, a fővárosban megalakult szervek neve üzemi bizottság volt. Ez csupán elnevezési különbség, vagy van valami sajátos oka az eltérésnek?

mány iparügyi miniszterének rendelete az üzemi bizottságok hatásköréről. Előzőleg Kossa elvtársnak, a Szaktanács főtitkárnak megbízásából én tárgyaltam a miniszterrel. A tárgyalások alapján készült tervezet a Szaktanácsban megtárgyaltuk és kiegészítettük, s így jött ki a rendelet, amely a hatáskört, az üzemi bizottságok választását stb. szabályozta.

PETRÁK FERENC: Nemcsak formai, tartalmi különbség is van a kétféle elnevezés mögött. Az üzemi tanácsok megalakítói túlnyomórészt tizenkilences veteránok voltak, s az elnevezés kifejezte egynémely munkásrétegnek azt az elképzelését, hogy a fel szabadulást követően rögtön proletárdiktatúra, szocializmus lesz az országban, s az üzemeket kisorsajátítjuk úgy, mint 1919-ben Tizenkilences mintára főleg a korábban felszabadult keleti országrészben alakultak spontán üzemi tanácsok. Akkor még központi szakszervezeti irányítás nem volt.

PETRÁK FERENC: A munkások nem sokat törődtek akkor azzal, hogy milyen választást ír elő az iparügyi miniszter, meg hogy milyen hatáskört szabnak meg felülről. Akkoriban az élet diktálta a feladatokat, s nem várták a felsőbb utasítást. Így volt, Drahos elvtárs?

KISHÁZI ÖDÖN: Csak jóval Budapest felszabadulása után teremtdtek meg a központi szakszervezeti irányítás feltételei. Már január 18-án összejöttünk ugyan néhányan az Almássy téren, ha jól emlékszem a szabómunkások helyiségében, és Kossa István elvtárral megkezdtük a Szaktanács újjászervezését, de a január végén megalakult Szaktanácsnak a közlekedés, a posta hiánya miatt még nem volt kapcsolata az ország távolabbi részeivel. Sőt még Budapest távolabbi kerületeibe is csak nagyon nehezen lehetett eljutni.

DRAHOS LAJOS: De még mennyire. Először végigjártuk a gyárat, romok mindenütt, ezt kellett eltakarítani. A gépek, a termelőeszközök java részét, legalábbis, ami könnyebben mozgítható volt, a németek bevonárolták. Felfedeztük, hogy Kelenföldön egy garázs tele van Weiss Manfréd-gépekkel. A szovjet parancsnok segítségével hazaszállítottuk őket Találtunk gépeket a soroksári vágányokon is vagonokban Hazaszállításukra engedélyt kaptunk. Az erőmű meg volt bényítva, mert a nyilasok annak idején azt javasolták az akkori gyárparancsnoknak, hogy ne robbantsanak, csak az alkatrészeket rejtseék el, úgyszójjajönnek, akkor majd használhatják az erőművet. Az illető, aki akkor ezt indítványozta, rögtön a felszabadulás után jelentkezett az üzemi bizottságnál, és megmondta — mintegy törleszteni akarván — a rejtékhelyet. Csónakon mentünk át Budára, s valóban mindent megtaláltunk, utána behoztuk az erőműbe és éjjel-nappal szereltük, hogy áramunk legyen. De Csepel kiürítésekor nagyon sok elvtársunk is elrejtett, amit lehetett, idomszereket, anyagokat, elásták a gyárban vagy hazavitték. Amikor látták, hogy megindul az élet, sorba hozták mindet vissza, ellenszolgáltatás nélkül Korbuly János meg különösen sokat segített. Bejelentette, hogy a Weiss családnak mennyi tőkéje maradt a Csepeli Pénztárban és más pénzintézetekben, felfedte az elrejtett nemzetfémartalékokat is, így volt mivel indulni.

Az volt az elgondolásunk, és Pesten így is kezdtük a szervezést, hogy az üzemekben a régi szakszervezeti rendszerre, bizalmi-, főbizalmi-, osztálybizalmi-hálózatra építve, ideiglenes bizottságokat hozzanak létre. A szakszervezeti mozgalom a két munkáspárttól kapott irányvonal és tájékoztatás alapján legfontosabb feladatainak tartotta az üzemek termelésének megindítását, a tőkés termelés és elosztás munkásellenőrzését.

NÉPSZABADSÁG: Sokan úgy emlegetik ezt az időt, mint a kalória-korszakot, amikor az üb életmiserbeszerzéssel foglalkozott, babot, lisztet, zsírt, melaszt osztott.

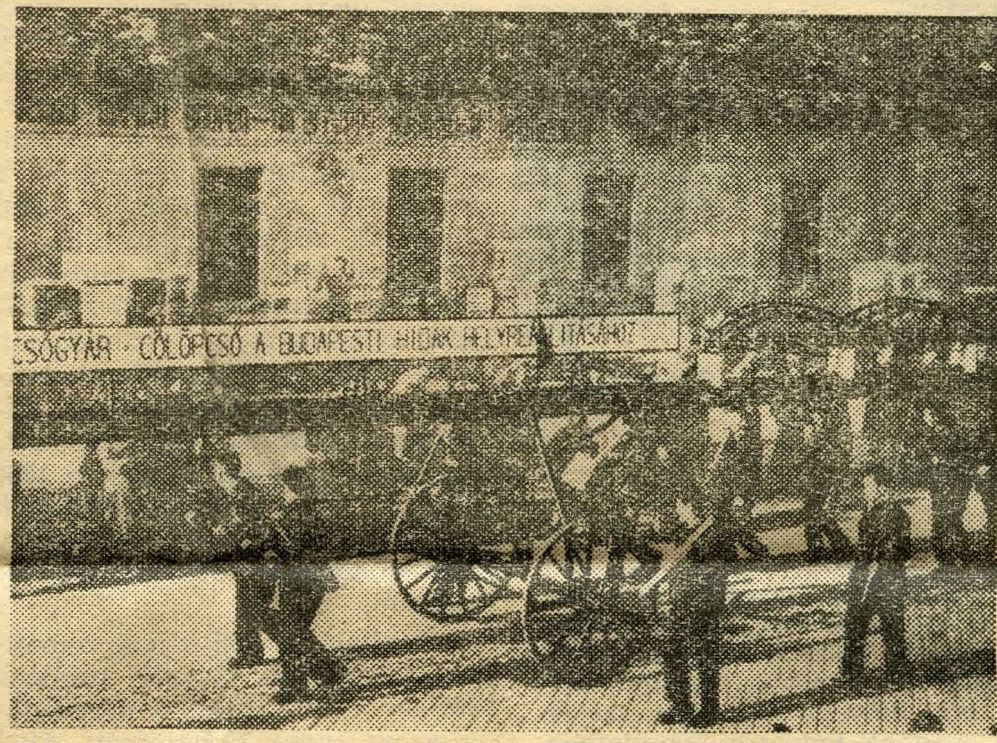
DRAHOS LAJOS: Ahol azonban a gyár tulajdonos nélkül maradt, mint például nálunk, Csepelen, ott a megalakult üzemi bizottság ennél jóval többet tett, s az üzem gazdjaként, vezetőjeként irányította a gyár ügyeit. A mi üzemi bizottságunk már január 13-án megalakult, s 18-án vagy 19-én a régi vezetőségéből Korbuly János műszaki igazgató jelentkezett a szovjet gyárparancsnoknál. Ott talált éppen minket is Somogyi Antallal, Kovács Emilrel. Egyáltalán nem lépett fel ellenségesen, ellenkezőleg, és mi is így arra gondoltunk, hogy össze kell fognunk a munka megindítására. Tudtuk, hogy a mi politikai meggyőződésünk más, mint Korbulyé, de azt is beláttuk, hogy amit ő tud, azt mi nem tudjuk. A munka megindításához kellett az ő segítsége, közreműködése, de a vezetést nem engedték át.

KISHÁZI ÖDÖN: Erre azért volt szükség, mert az emberek szédelegtek az éhségtől, a gépek mellett sokan összeestek. Amelyik üzemnek volt mit csereberélnie — szög, cső, gép, textiláru stb. —, azt az üb a szovjet parancsnokságtól kapott autókkal levitte vidékre, és élelmet hozott érte. Bevezették a természetbeni kalóriaellátást, az üzemi bizottságok irányították az elosztást. Aztán kezdeményezték, hogy művelhető földeket kapjanak, és zöldséget, gyümölcsöt is termeljenek.

NÉPSZABADSÁG: Mikor került sor az üzemi bizottságok működésének, hatáskörének központi szabályozására?

DRAHOS LAJOS: Mi már nagyon hamar dolgozni kezdtünk a Vörös Hadsereg részére, s a szovjet parancsnokság élelemmel segített bennünket. Egyszer kap-

tunk 100 tehenet, hogy húst oszt-hassunk. Mi úgy gondoltuk, hogy inkább tehenészetet tartunk, és rendszeresen ellátjuk tejjel a dolgozók gyerekeit meg a csepeli kórházat. Ezzel nagy tekintélyre tettünk szert, az emberek bíztak bennünk, hallgattak ránk. Samikor Vorobjov őrnagy kijött Csepelre és vízűtőket meg dugattyűgyűrűket kért tőlünk a motorokhoz a frontra, sikerült a dolgozókat mozgósítanunk egy háromnapos „frontterv” teljesítésére. A csoportos megbeszéléseken született meg az első szabad május el-

A csepeli csögyáriak 1945. május 1-i felvonulása a „frontterv” teljesítését hirdeti.

sejét ünneplő versenyerhelvívás, s az emberek tenniakarását tanúsítja, hogy a háromnapos „frontterv” egy héttel hamarabb fejeztük be.

PETRÁK FERENC: Akkoriban sokat jártam üzemekben, és mindenütt sok leleményességgel, nagy aktivitással találkoztam. De ahogy előrehaladtunk a rend helyreállításában, a munka megszervezésében, s amint a napi feladatok mellett már egy kis idő jutott az országos politika felmérésére, bonyolultabbá vált a helyzet. Már említettük, hogy az emberek egy része proletárdiktatúrát várt, és nehezen értette meg a széles körű nemzeti összefogás szükségességét, a tőkés tulajdon átmeneti létjogosultságát. Ebben közrejátszott az is, hogy a tőkés többsége az első hónapokban még nem került elő. Csak később kezdtek visszaszivárogni, amikor már világos volt, hogy nincs proletárdiktatúra, más szelek fújdogálnak. Megjött a merszük a követelőzéshez, az irányítás kézbe vételéhez, az üzemi bizottságoknál viszont nagyon nehezen lehetett elérni, hogy visszalépjének a vezetéstől, s megértetni, hogy nem tulajdonosai a gyárnak, csupán ellenőrzést gyakoroljanak a tőkés gazdálkodás fölött.

tudatosok mellett ott voltak a a közömbösek, ingadozók, akiket az ugyancsak ottmaradt reakciók igyekeztek a maguk oldalára állítani. S mivel a pénz romlott, a feketézók igyekeztek minél nagyobb hasznot húzni a dolgozók rovására, az emberek elégedetlenségét jó néhány üzemben meg tudta nyergelni, a reakció, s el tudta érni, hogy az elégedetlenség munkabeszüntetésekben, sztrájkokban fejeződjék ki. Bizonyára emlékeznek, hogy az akkori sajtó szinte az ország minden részéből hirt adott hosszabb-rövidebb leállásokról.

KISHÁZI ÖDÖN: A tőkésék pedig minden alkalmat megragadtak, hogy az üb-eket és a szakszervezeteket szembeállítsák a munkásokkal. Amikor az első kollektív keretszerződéseket kötöttük a GYOSZ-szal — ami új vívmány volt, mert azelőtt csupán a nyomdászoknak, s néhány kisebb kisipari szakma munkásai-

DRAHOS LAJOS: Csepelen is előfordult ilyesmi. A legnagyobb arányú sztrájk a Csögyárban robbant ki. S hiába beszélünk az embereknek, nem tudtuk őket rávenni, hogy felvegyék a munkát. Több ezres tömeg gyűlt össze a gyáruddvaron, hangoskodtak, zúgolódtak. A sztrájk hírére Rajk László és Szakasits Árpád jött ki, s a rögtönzött nagygyűlésen Rajk elvtárs arról beszélt, hogy a sztrájk csak a reakciónak használ, a jobb életre törekvő emberek sorsát nehezíti. Beszéde olyan hatásos volt, hogy néhány óra múlva az emberek dolgozni kezdtek.

A reakció arra is törekedett, hogy túlkapasokba vigye a dolgozókat. Rendkívül káros volt például a gyár régi vezetőinek, köztük a már említett Korbuly Jánosnak az eltávolítása. Váratlanul, valóságos népféltetel szervezve vezették ki a felizgatott munkások sorfala közt a kapu elé, s hiába volt az üb tiltakozása, nem tudtuk a demagógiával, a felszított közhangulattal megbirkózni. Talán mondanom sem kell, milyen igazságtalanság, milyen súlyos hiba volt ez ezzel az

emberrel szemben, és milyen sok kárt okozott a munkások és műszakiak kapcsolatában is.

NÉPSZABADSÁG: Ezekből az időkből emlékezetes a paritáselv. Ez azt jelentette, hogy az üzemi bizottságokon belül a kommunisták és a szociáldemokraták megosztották a funkciókat, a befolyást és ha úgy tetszik, a hatalmat?

PETRÁK FERENC: A paritáselv voltaképpen nem szakszervezeti sajátosság volt, a két nagy munkáspárt közötti kapcsolatban alakult ki. Kezdetben a szakszervezetben nemigen vizsgálták, hogy ki melyik pártba lép be. A Szaktanács újjászervezésekor, azon a már említett Almássy téren tartott megbeszélésen a kommunista részvevők javaslatára alapelveként mondták ki, hogy a két munkáspártnak egységes szakszervezeti politikája legyen, s a szakszervezeti egységet erősíteni, védeni kell. A két párt együttműködését zavaró momentumok természetesen éreztették hatásukat a szakszervezetben is.

KISHÁZI ÖDÖN: Úgy emlékszem, hogy első ízben akkor vetődött fel a Szaktanácsban a paritás kérdése, amikor a szakszervezetek a nemzetgyűlésben húsz küldöttel való képviselőre kaptak jogot. Ezt akkor fele-fele részben megosztottuk. A paritás aztán tovább gyűrűzött a szakmáig, az üzemekig, s elsősorban az üzemekben váltott ki kedvezőtlen hatást.

DRAHOS LAJOS: Ahogy én visszaemlékszem, Csepelen kezdetben jó együttműködés alakult ki az üb-ben a kommunisták és a szociáldemokraták között. Sokat vitatkoztunk, de a munkásegységet meg tudtuk őrizni. Volt olyan időszak, hogy egy hónapig én töltöttem be az üb-elnöki tisztséget, aztán egy hónapig a szociáldemokrata Ivanics István váltott fel. Addig én alelnökként dolgoztam. Ennek azonban nem sok jelentősége volt. Az első üb-választás előtt — addig csak kinevezett testület voltunk — a szociáldemokraták nagy tagtöbbséget kezdtek, a gyári felvételi irodán levő megbízottjuk azokat vette fel dolgozni, akik beléptek a szociáldemokrata pártba, hogy így biztosítsák a szavazatok többségét, és ezáltal az üb legfontosabb posztjait. Persze mi sem maradtunk télenek a versengésben, s a következmény: mindkét párt erősen felhígult.

KISHÁZI ÖDÖN: Egyébként nem mindig a szavazatarány döntötte el a legfontosabb funkciókat. A Ganz Vagongyárban például szociáldemokrata többség volt, de az üb-elnöki posztot, ami kétségkívül a legnagyobb befolyást jelentette, közmegelegedésre a kommunista Pongrácz Kálmán nyerte el.

PETRÁK FERENC: Azt mindenképpen nagyra kell értékelni, hogy a két párt tárgyalásai, vitái ellenére is a szakszervezeti mozgalom egységes tudott maradni. Ebben mindkét párt szakszervezetben dolgozó funkcionáriusainak nagy érdemük volt.

KISHÁZI ÖDÖN: Ha voltak is hibák a felszabadulást követő szakszervezeti munkában, mégis büszke vagyok arra, amit akkor csináltunk. Úgy gondolok vissza erre az időszakra, mint a szocialista építés hőskorára, mert ez az volt: nélkülöző, nyomorgó, fázó emberekkel elvégeztetni azt a munkát, elindítani újra az életet úgy lehetett, hogy hittek az emberek a jövőben, bíztak a szocializmusban, és bíztak a két munkáspártban. Mindenekelőtt elfogadták és követték a kommunista párt irányítását, országépítő programját, amely abban az időben egyedül volt reménykeltő. S ebben az üzemi bizottságoknak nagy részük volt.

NÉPSZABADSÁG: Köszönjük a beszélgetést.

Következik:
**AZ INFLÁCIÓRÓL,
A STABILIZÁCIÓRÓL
ÉS A HÁROMÉVES TERVRŐL**
Beszélgetés Friss Istvánnal és Berei Andorral